

DOI: <https://doi.org/10.15407/bv2025.01.097>

УДК 027.54(4):004.738.1WWW]:025.4.01:93/94(477)]-047.37

Світлана Галицька,

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7902-8580>,

наукова співробітниця,

Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського (м. Київ, Україна)

просп. Голосіївський, 3, Київ, 03039, Україна

e-mail: galizkaya@nbuv.gov.ua

Інформаційні ресурси з історії України на сайтах провідних бібліотек світу: дослідження формування розділів електронних каталогів

Цитування: Галицька С. Інформаційні ресурси з історії України на сайтах провідних бібліотек світу: дослідження формування розділів електронних каталогів. *Бібліотечний вісник*. 2025. №1. С. 97–111.

Мета статті – дослідження процесів структурування розділу «Історія України» тематичного навігатора НБУВ і належної деталізації його рубрик, аналіз пошукових можливостей електронного каталогу бібліотеки, висвітлення досвіду провідних наукових бібліотек світу з організації інформаційних масивів з історії нашої держави на своїх сайтах і надання користувачам сучасних навігаційних і пошукових інструментів для здійснення багатоаспектного інтелектуального пошуку. **Методологія дослідження** ґрунтується на використанні загальнонаукових та спеціальних методів дослідження (узагальнення, системності, класифікації, описовому). **Наукова новизна.** Досліджено структуру розділу «Історія України» тематичного навігатора Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського і процес її деталізації з обов'язковим зазначенням в описах рубрик відповідних індексів Універсальної десятикової класифікації. Розглянуто формування масивів інформації з історії України відомими бібліотеками світу, порівняно можливості їхніх інформаційно-бібліотечних систем і застосованих засобів навігації та пошуку. З'ясовано важливість зазначення класифікаційних індексів і тематичних рубрик у бібліографічних записах документів, що зумовлює можливість обмеження пошуку певною тематичною галуззю і керування ним. **Висновки.** Провідні наукові бібліотеки світу, зокрема, Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського, активно підтримують наукові дослідження, освітні процеси з питань історії України, надають вільний доступ до широкого спектру джерел інформації, популяризують українську документну наукову і культурну спадщину. Ефективне використання величезних масивів накопичених інформаційних ресурсів забезпечується бібліотеками за допомогою національної організації електронних каталогів, застосування бібліотечної ієрархії у процесі пошуку, представлення на своїх сайтах усіх матеріалів, додаткових відомостей, необхідних для опрацювання надходжень і здійснення ефективного інтелектуального пошуку джерел з історії України.

К л ю ч о в і с л о в а: інформаційні ресурси з історії України, інформаційно-пошукова система, тематичний пошук, предметні рубрики.

Актуальність теми дослідження. Необхідність інформаційного забезпечення наукових досліджень і освіти з питань історії України, а саме з питань політичного устрою, державної влади, відносин з іншими країнами на різних етапах розвитку тощо, вимагає раціональної організації інформаційних ресурсів, постійної актуалізації розділу «Історія України» тематичного навігатора

Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (далі НБУВ), а також представлення розгалуженої структури розділу на сайті бібліотеки, що, своєю чергою, передбачає вивчення відповідного досвіду провідних наукових бібліотек світу.

Варто зазначити, що бібліотеки світу з повагою ставляться до України, вони намагаються надавати читачам вичерпну інформацію щодо головних історичних етапів формування і розбудови нашої держави, становлення громадянського суспільства, найважливіших подій минулого і сьогодення.

Висока якість інформаційно-пошукових систем наукових бібліотек світу дозволяє використовувати усі сучасні пошукові інструменти для реалізації багатоаспектного тематичного пошуку, підносить ефективність використання масивів накопичених джерел інформації з історії України. Тому створення умов для надання користувачам зручних засобів навігації в інформаційному просторі, забезпечення оперативного, зручного і ефективного доступу до інформаційних ресурсів, тобто до упорядкованої сукупності бібліографічних записів документів, гарантованості релевантних відповідей на користувацькі запити є пріоритетним завданням сучасних наукових бібліотек.

Аналіз досліджень та публікацій. Проблема раціональної організації інформаційних джерел та забезпечення ефективного тематичного пошуку за бібліотечною ієрархією з метою ефективного використання величезних масивів інформаційних ресурсів, накопичених науковими бібліотеками, є однією з найважливіших у бібліотекознавстві. Питання структурування інформації та ретельної деталізації розділів електронного каталогу, зокрема, розділу «Історія України», актуалізації інформаційно-пошукових систем бібліотек, оптимізації навігаційних і пошукових засобів, забезпечення зв'язку бібліотечної класифікації з електронним каталогом і відповідності між незалежними класифікаційними схемами та предметними рубриками постійно перебувають у полі зору як зарубіжних, так і українських фахівців.

Питання аналітико-синтетичного опрацювання документів і створення їх пошукових образів, удосконалення лінгвістичного забезпечення і розширення можливостей інформаційно-пошукових систем бібліотек і архівів, здійснення ефективного інтелектуального пошуку досліджує О. Збанацька [6–8]. Її дослідницькі інтереси також охоплюють проблеми розкриття змісту документів за допомогою інформаційно-пошукових мов, які є складниками системи документних комунікацій, та аналіз комунікаційних засад документної евристики – комплексної системи «знань про теорію, історію і практику документального пошуку, його інтелектуальні та технологічні засади» [6, с. 28].

Результати дослідження організації електронних бібліотечних ресурсів, структурування масивів джерел наукової інформації, представлення бібліотечної ієрархії на сайті бібліотеки, інтеграції бібліотечних лінгвістичних інструментів в сучасні вебтехнології, запровадження інноваційних бібліотечних технологій для досягнення релевантного результату тематичного пошуку представлено у колективних монографіях науковців НБУВ «Семантичні технології у науковій бібліотеці» і «Бібліотечні портали знань» [2; 11].

Проблеми розроблення тематичних метаданих у цифровому середовищі та семантичній мережі, предметних метаданих для цифрових ресурсів у Латвії, предметної каталогізації текстових ресурсів досліджують науковці Національної бібліотеки Латвії Айва Стурмане, Еліта Егліте, Маріте Янкевіца-Балодє. Також вони вивчають укладання адаптованих до латиської мови предметних рубрик Національної бібліотеки Латвії (National Library of Latvia Subject Headings, NLLSH) на

базі предметних рубрик Бібліотеки Конгресу США (Library of Congress Subject Headings, LCSH), застосування латиських предметних рубрик під час інтелектуального пошуку, зокрема, у цифровій колекції «У пошуках втраченої Латвії» [13].

Завдання наукових бібліотек щодо раціональної організації інформаційних масивів, надання інформаційних послуг користувачам, використання відкритих освітніх ресурсів в університетах Німеччини розглянула у дисертаційному дослідженні Сабіна Штуммейер [14]. Результати аналізу різних аспектів розвитку бібліотечної справи у Німеччині, використання у бібліотеках німецькомовних країн універсальних класифікацій, представлення вичерпних даних для тематичного пошуку в онлайн-каталозі, переваг застосування міжнародних класифікацій порівняно із локальними викладено у праці Інес Хойслер і Наока Верр [12].

Головним результатом вищезгаданих публікацій є аналіз і узагальнення інформації щодо принципів організації, структурування, упорядкування бібліотечних фондів і тематичного групування матеріалів, оптимізації процесів інтелектуального пошуку інформації, удосконалення навігаційних і пошукових засобів інформаційно-пошукової системи бібліотеки, а також використання у бібліотечній технології системи відповідності між незалежними класифікаційними системами.

Мета статті – дослідження процесів структурування розділу «Історія України» тематичного навігатора НБУВ і належної деталізації його рубрик, аналіз пошукових можливостей електронного каталогу бібліотеки, висвітлення досвіду провідних наукових бібліотек світу з організації інформаційних масивів з історії нашої держави на своїх сайтах і надання користувачам сучасних навігаційних і пошукових інструментів для здійснення багатоаспектного інтелектуального пошуку.

Виклад основного матеріалу. Значний позитивний досвід організації та структурування масивів інформаційних джерел з історії України накопичили наукові бібліотеки Латвії, Литви, Естонії, Німеччини, США та ін. Безумовно, напрацювання наших зарубіжних колег у цій галузі стануть у нагоді вітчизняним фахівцям під час удосконалення і структурування розділу тематичного навігатора НБУВ «Історія України».

Розглянемо приклади структурування масивів інформації з історії України в електронних каталогах провідних національних бібліотек світу.

***Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського
(Київ, Україна)***

<http://www.nbuv.gov.ua>

Для індексації змісту документів НБУВ застосовує Рубрикатор НБУВ і Універсальну десяткову класифікацію (далі УДК). Для ефективного тематичного пошуку в електронному каталозі та реферативній базі даних бібліотека пропонує читачам скористатися тематичним навігатором НБУВ, який охоплює всі розділи знань і наочно демонструє їхню структуру.

2024 р. здійснено деталізацію розділу «Історія України» тематичного навігатора з обов'язковою фіксацією в описах рубрик відповідних рубрик УДК для забезпечення зв'язку між незалежними класифікаційними системами, необхідного під час наукового опрацювання надходжень та інтелектуального пошуку. Як результат, розділ охоплює понад 700 рубрик, під якими збирають документи з питань населення і території, політичного устрою, державної влади та зовнішньої політики нашої держави, її культури, побуту, релігії тощо у різні історичні періоди (рис. 1).

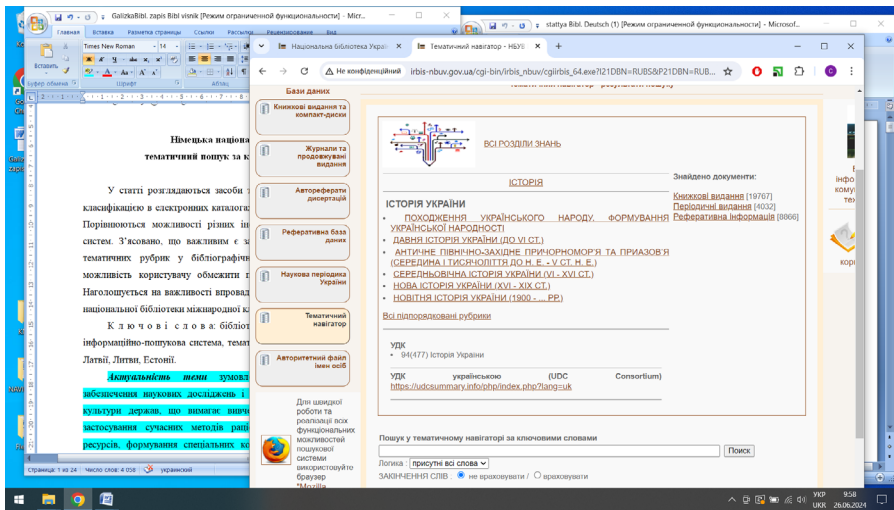


Рис. 1. Розділ «Історія України» тематичного навігатора НБУВ

Рубрики розділу оснащені належними методичними вказівками, які пояснюють і уточнюють їхнє тематичне наповнення та визначають напрями подальшої деталізації. Рубрики містять посилання до логічно пов'язаних з ними рубрик, переліки підпорядкованих тем і понять, а також індекси та заголовки відповідних рубрик УДК, наприклад:

Соціальні групи та верстви населення у збройній боротьбі на території України

Молодь України у збройній боротьбі. Народне ополчення України

Див. також: Ф75 Рух і організації молоді

УДК 94:355.425.4[(477-074)»1941/1945» Партизанська війна, рух опору на території України (1941–1945 рр.)

94:355.089[(477-074)]»1941/1945» Члени воєнізованих організацій, учасники руху опору на території України (1941–1945 рр.)

94:355.089[(477-074)]»1941/1945»:316.346.32-053.6 Молодь України у збройній боротьбі (1941–1945 рр.)

94:356.15[(477-074)]»1941/1945» Ополченці, партизани у збройній боротьбі на території України (1941–1945 рр.)

Зазначення укладених індексів УДК для історичних подій в описах рубрик навігатора допомагає скоротити час на опрацювання надходжень. Застосування уніфікованих індексів УДК, безумовно, гарантує належну організацію комплексів джерел інформації певної тематики та сприяє підвищенню якості інформаційно-пошукової системи бібліотеки. Це, зокрема, стосується рубрик навігатора, під якими збирають документи з діяльності та біографій державних, політичних, громадських діячів:

УДК 94:[32+355.081] [(092)(477)»1596/1657» Хмельницький Богдан Хмельницький Богдан Михайлович

929:[32+355.081] [(477)»1596/1657» Хмельницький Богдан Біографія гетьмана Хмельницького Богдана Михайловича

Розділ «Історія України» доповнено новими рубриками. Так, у розділі «Історія України з 1991 р.» утворено новий підрозділ «Україна в період російсько-української війни (з 2014 р.)» і розпочато його деталізацію. Наприклад, одна з рубрик підрозділу:

Україна в період 2014–2022 рр.

Захоплення Криму і частини Донбасу

УДК 94(477)“2014/2022” Україна в період 2014–2022 рр.

355.42+327.88](477:(470+571))“2014/2022” Гібридна російсько-українська війна (2014–2022 рр.)

355.48(477:(470+571))(477-11)“2014/2022” Російсько-українська війна на сході України (2014–2022 рр.)

355.48(477:(470+571))(477-11)“2014/2018”]:355.422 Антитерористична операція на сході України (АТО) (2014–2018 рр.)

355.48(477:(470+571))(477-11)“2018/2022”]:355.422 Операція Об’єднаних сил (ООС) (2018–2022 рр.)

94:341.223.2](477.75)»2014» Анексія Криму (2014 р.)

Отже, розділ тематичного навігатора НБУВ «Історія України» є детально розробленим і чітко структурованим за історичними періодами. Зазначені в описах рубрик навігатора зв’язки з УДК поглиблюють розгалужену систему відповідності між незалежними класифікаціями, значно «підвищують якість паралельного індексування документів за різними класифікаціями, гарантують ефективний доступ до документних масивів і отримання релевантних відповідей на користувацькі запити» [5, с. 69]. Подальша деталізація розділу «Історія України» здійснюватиметься згідно з тематикою надходжень.

Національна бібліотека Латвії (Рига, Латвія)

Вебсайт: lnb.lv

Найбільша бібліотека Латвії, заснована 1919 р., використовує для формування певних масивів інформації в електронному каталозі УДК, LCSH, а також NLLSH, адаптовані до мови, галузевої термінології, історії, культури та інших особливостей країни. Класифікаційні індекси УДК і тематичні рубрики, надані документам, зазначають у бібліографічних описах видань.

За індексом УДК 94(477) переходимо до переліку документів з історії України (323 джерела інформації), який можна коригувати завдяки наявності фільтрів, що допомагають відбирати документи за певним аспектом розкриття теми, автором, історичним періодом, роком і видом видання тощо.

Розглянемо бібліографічний опис книги Юріса Ульманіса «Kad karš kļūst personisks» («Коли війна стає особистою»). Рига: НТ «Класика», 2023). Опис містить індекси УДК та предметну рубрику, якими можна скористатися для подальшого пошуку:

Предметна рубрика: *Російсько-українська війна, 2022–*

УДК: *94(477) «2022/...»*

821.174-92

355.48(477:(470+571))«2022/...»

Перейдемо до тематичної рубрики «Російсько-українська війна, 2022–...», опис якої також містить рубрику «Російсько-український конфлікт, 2014–...», деталізовану за різними аспектами розгляду теми: економічні аспекти, причини, участь іноземців тощо (рис. 2). Кількість наявних документів для кожного питання зазначено в описі. За необхідним аспектом можна продовжити інтелектуальний пошук.

Кількість записів	запис
50+	Російсько-українська війна, 2022-. - [Авторитетний запис] Публічна примітка: Тут зібрані твори про вторгнення та бойові дії збройних сил Російської Федерації в Україні, розпочаті 24 лютого 2022 року і пов'язані з війною на Донбасі, яка почалася між підтримуваними Росією сепаратистами та українською армією 2014 р. після анексії Криму.
1	Російсько-українська війна, 2022- -- Економічні аспекти.
1	Російсько-українська війна, 2022- -- Вплив.
42	Російсько-український конфлікт, 2014-. - [авторитетний запис]
4	Російсько-український конфлікт, 2014- -- Причини.
1	Російсько-український конфлікт, 2014- -- Дипломатична історія.
1	Російсько-український конфлікт, 2014- -- Економічні аспекти.
1	Російсько-український конфлікт, 2014- -- Кампанії.
1	Російсько-український конфлікт, 2014- -- Кампанії -- Україна -- Дебальцеве.
1	Російсько-український конфлікт, 2014- -- Участь іноземців.

Рис. 2. Опис тематичної рубрики в електронному каталозі

Отже, наведений приклад опису рубрики «Російсько-українська війна, 2022–...» наочно демонструє своєчасне опрацювання матеріалів, постійну актуалізацію бібліотечної ієрархії та ретельну деталізацію структури розділу «Історія України» електронного каталогу бібліотеки.

Литовська національна бібліотека (Вільнюс, Литва)

Вебсайт: lnb.lt

Литовська національна бібліотека імені Мартінаса Мажвідаса, заснована 1919 р., для систематизації документів і предметного пошуку використовує УДК і LCSH (литовську версію). Розширений пошук надає можливість обмеження за рахунок позначення типу документів, мови і місця видання.

За індексом УДК 94(477), який у розширеному пошуку можна використовувати як пошуковий елемент, переходимо до переліку бібліографічних записів документів з історії України. Перелік можна коригувати за допомогою фільтрів (певний аспект розкриття теми, автор, тип, рік і мова видання тощо).

Розглянемо бібліографічний запис книги Ендрю Вілсона «Українці: історія про те, як народ став нацією» (Andrew Wilson. The Ukrainians: the story of how a people became a nation. New Haven: Yale University Press, 2022). Запис книги містить індекси УДК (94(477), 32(477)(091)»1991/...», 94(477) «1991/...») і предметні рубрики Литовської національної бібліотеки, за якими можна продовжити пошук з формуванням нового переліку бібліографічних записів відповідної тематики:

Tautinė savimonė – Ukraina (Національна свідомість – Україна)

Ukraina – Istorija (Україна – Історія)

Ukraina – Politika ir valdymas – 1991– (Політика і державне управління – 1991–...).

Отже, бібліотека надає користувачам усі можливості для якісного пошуку документів з історії України за допомогою ієрархії УДК і тематичних рубрик Литовської національної бібліотеки.

Вебсайт: nlib.ee

1. *The gates of Europe. Eesti keeles. Tallinn: Varrak, 2023.*

3. *Punane näljahäda: Stalini sõda Ukrainas. Anne Applebaum. Tallinn: Varrak, 2018.*

Як правило, бібліографічні записи містять класифікаційні індекси УДК, ключові слова, комплекс тематичних рубрик, за якими можна продовжити тематичний пошук (історична політика, історія, Україна, суспільство, соціальне середовище, соціальні процеси, політичні зміни тощо), деякі записи містять активний пошуковий елемент «серія». Наприклад, в описі книги М. Грушевського «Ілюстрована історія України» (Київ, 1990) зазначено ключові слова (історія, Україна (країна)) та індекс УДК 94(477), за допомогою якого можна отримати перелік індексів (зокрема підпорядкованих), наданих документам з історії України (понад 120 примірників). Цей детальний перелік містить також відомості з кількості наявних документів для кожного з індексів, наприклад:

94 (477) (121)

94 (477) «.../18» (1)

94 (477) «12»(092) (2)

94 (477) «13/16» (1)

94 (477) «15/16» (2)

94 (477) «16/17» (5)

94 (477) «17/18» (2)

Варто зазначити, що для індексування і пошуку документів створено універсальний контрольований словник естонською мовою – Естонський предметний тезаурус («Eesti märksõnastik», EMS, ems.elnet.ee) (рис. 3).

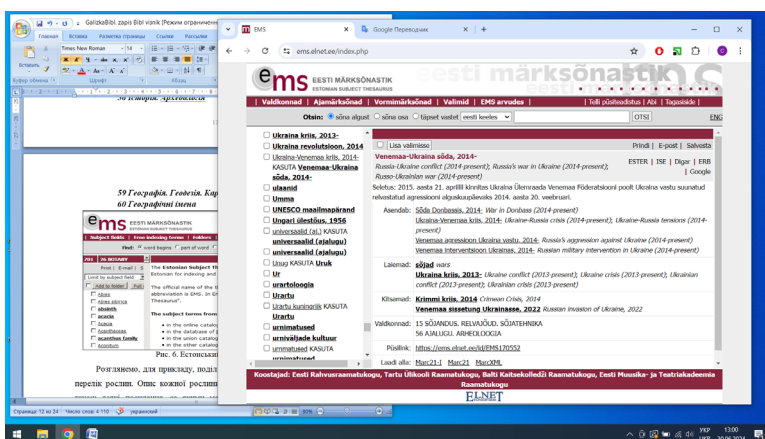


Рис. 3. Естонський предметний тезаурус

Один з його поділів «56 Історія. Археологія» містить, зокрема, такі рубрики:

Українська криза, 2013—...

Українська революція, 2014

Українсько-російська криза, 2014—... – російсько-українська війна, 2014—...

Опис рубрики «Російсько-українська війна, 2014—...» містить:

додаткові заголовки: Російсько-український конфлікт (2014—...); Війна Росії в Україні (2014—...); Російсько-українська війна (2014—...);

пояснення змісту рубрики: 21 квітня 2015 р. Верховна Рада України затвердила дату початку збройної агресії Російської Федерації проти України— 20 лютого 2014 року;

перелік рубрик, які вона замінює: Війна на Донбасі, 2014—...; Українсько-російська криза, 2014—...; Напруженість між Україною та Росією (2014—...); Агресія Росії проти України, 2014—...; Російське військове втручання в Україну, 2014—...;

вужчі теми: Кримська криза, 2014; Вторгнення Росії в Україну, 2022;

основні поділи: 15 Військова справа. Збройні сили. Військова техніка; 56 Історія. Археологія.

Безумовно, дбайливо зібрані відомості щодо тематичного наповнення рубрики та її розташування у загальній структурі каталогу, а також наявність у бібліографічних записках документів індексів УДК, назв серій документів і тематичних рубрик, за якими можна продовжити пошук, допоможуть як під час наукового опрацювання документів, так і в процесі інтелектуального пошуку інформації.

Німецька національна бібліотека

(Лейпциг, Франкфурт-на-Майні, Німеччина)

Вебсайт: d-nb.de

Німецька національна бібліотека, заснована 1912 р. у Лейпцигу, для індексації змісту надходжень і тематичного пошуку застосовує Десяткову класифікацію М. Дьюї.

За опцією «Browsen (DDC)» на сайті бібліотеки розглянемо структуру електронного каталогу і знайдемо інформаційні джерела з історії України (рис. 4).

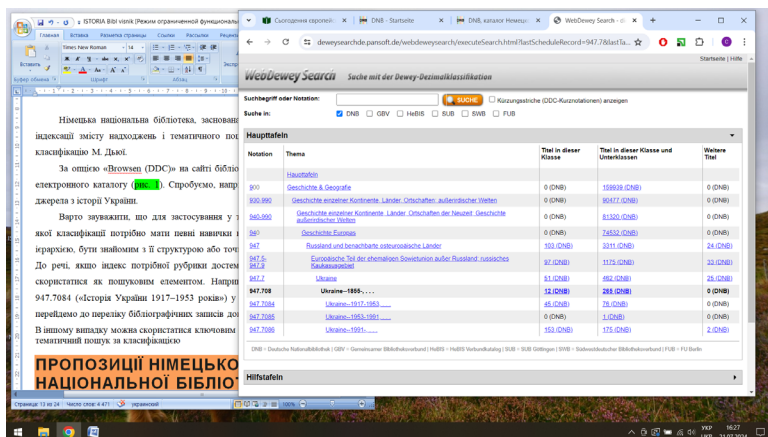


Рис. 4. Структура розділу 947.7 «Україна»

Зауважимо, що для застосування у тематичному пошуку будь-якої класифікації потрібно мати певні навички користування бібліотечною ієрархією, бути знайомим з її структурою або точно знати необхідний індекс. Якщо індекс потрібної рубрики достеменно відомий, ним можна скористатися як пошуковим елементом. Наприклад, за індексом 947.7084 (Україна – 1917–1953 рр.) у простому пошуку одразу переходимо до переліку бібліографічних описів документів (48 джерел). Також можна розпочинати пошук за ключовим словом, а продовжувати його за класифікацією.

Скористаємося наданою структурою (рис. 4) і за індексом 947.7086 (Україна – 1991) знайдемо перелік 153 бібліографічних описів документів, серед яких, наприклад:

Erhard Crome. Russlands ukrainischer Krieg: die Ursachen und die Folgen (Ерхард Кром. Українська війна Росії: причини й наслідки)

Опис видання містить, крім традиційних, такі дані:

Теми: Російсько-українська війна; Історія

Індекс DDC: 947.7086 [DDC23ger]

Предметні групи: 940 Історія Європи; 355 Військова справа; 320 Політика

Ознайомимося з описом рубрики «Російсько-українська війна» (рис. 5).

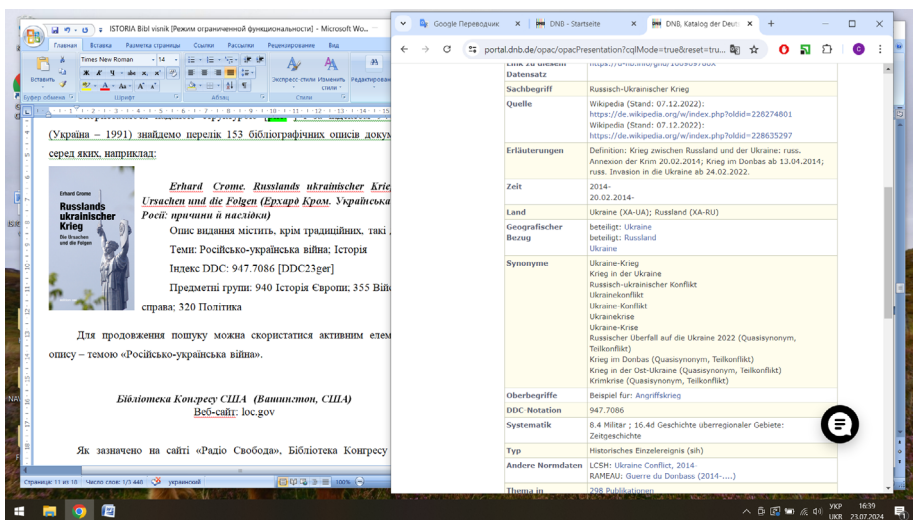


Рис. 5. Опис рубрики «Російсько-українська війна»

Детальний, ретельно укладений опис рубрики містить усі необхідні пояснення і відомості щодо її змісту, важливі для опрацювання надходжень з цього питання, а також дає змогу перейти до описів відповідних рубрик LCSH і предметних рубрик Національної бібліотеки Франції (Répertoire d'autorité-matière encyclopédique et alphabétique unifié, RAMEAU):

LCSH: *Ukraine Conflict, 2014–*

RAMEAU: *Guerre du Donbass (2014–....)*

Отже, Німецька національна бібліотека забезпечує користувачів усіма матеріалами та додатковими відомостями, необхідними для опрацювання надходжень і здійснення ефективного пошуку інформаційних джерел з історії України за допомогою ієрархії Десяткової класифікації М. Дьюї.

Бібліотека Конгресу США (Вашингтон, США)

Вебсайт: loc.gov

Як зазначено на сайті «Радіо Свобода», Бібліотека Конгресу США зберігає українську друковану культурну спадщину [9]. Українська колекція Бібліотеки почалася з придбання особистої бібліотеки Томаса Джефферсона 1815 р. Найдавнішою книжкою колекції є історія різних куточків України (Херсонщини, Поділля і Волині) у трьох частинах, написана графом Яном Потоцьким: «**Histoire ancienne du Gouvernement de Cherson**» («Давня історія Херсонської губернії», 1804 р.), «**Histoire ancienne du Gouvernement de Podolie**» («Давня історія Подільської губернії», 1805 р.) та «**Histoire ancienne du Gouvernement de Volhynie**» («Давня історія Волинської губернії», 1805 р.).

Нові книги та журнали бібліотека отримує безпосередньо з України, на що виділяється близько 13–15 тис. доларів щороку. Колекцію поповнюють також за рахунок міжбібліотечного обміну. Найбільшими партнерами Бібліотеки Конгресу є НБУВ, Києво-Могилянська академія і Національна бібліотека імені Ярослава Мудрого.

Для організації фондів, наукового опрацювання документів і тематичного доступу Бібліотека Конгресу США паралельно використовує власну класифікацію (Library of Congress Classification, LCC), власні предметні рубрики – LCSH та Десяткову класифікацію М. Дьюї. На своєму сайті вона надає доступ до таблиць класів (файли у форматі PDF), що дозволяє знайти позначення для історії України (базовий клас D – Всесвітня історія (за виключенням американської історії), підклас DK):

DK508-508.95 **Ukraine****DK508.92-508.939** **Kiev**

Ці індекси можна використовувати в електронному каталозі як пошукові елементи. Наприклад, за індексом DK508 знаходимо 364 джерела інформації, доступних онлайн, зокрема 70 документів 2020–2024 рр. видання.

Розглянемо бібліографічний запис книги Л. Якубової «**Євразійський розлам: Україна в добу гібридних викликів**» (Київ: Вид-во «Кліо», 2020). Запис містить індекс класифікації LC (DK508.848) та предметні рубрики, якими можна скористатися для подальшого пошуку, зокрема:

Російсько-українська війна, 2014-

За цією предметною рубрикою можна перейти до величезного масиву новостворених предметних рубрик Бібліотеки Конгресу США (із зазначенням кількості зібраних під кожною джерел інформації), серед яких:

Російсько-українська війна, 2014– (440)**Російсько-українська війна, 2014–Економічні аспекти. (12)****Російсько-українська війна, 2014–Право і законодавство. (9)****Російсько-українська війна, 2014–Громадська думка. (11)****Російсько-українська війна, 2014–Блокади. (1)****Російсько-українська війна, 2014–Походи (0)**

...

Дивіться також:**Крим (Україна) –Історія–Російська окупація, 2014–****Крим (Україна) –Історія–Російська окупація, 2014–Хронологія. (6)****Крим (Україна) –Історія–Російська окупація, 2014–УЗМІ. (3)****Крим (Україна) –Історія–Російська окупація, 2014–Громадська думка. (2)**

Вражає величезний обсяг і висока якість здійсненої роботи, рівень ретельної деталізації теми і кількість нових предметних рубрик (понад 100 рубрик), утворених для документів, які висвітлюють різні аспекти життя нашої держави під час війни.

Варто зазначити, що в Україні LCC для опрацювання надходжень застосовує Бібліотека Українського католицького університету (Львів, Україна), фахівці якої 2023 р. звернулися до адміністрації Бібліотеки Конгресу США з пропозицією переглянути класифікацію книг з історії України. Як результат, «робота над новим діапазоном класифікаційних номерів, які окреслюють історичну хронологію змін України, розпочалася одразу» [1]. Зокрема, історію України перенесено в окремий ланцюжок (DK5001–DK5995), детально розроблено певні історичні періоди, зокрема, ХХ–ХХІ ст., відкрито новий період для 2014 р., утворено нові класифікаційні номери для російсько-української війни тощо. Затверджені Бібліотекою Конгресу США нові класифікаційні шифри є чинними з листопада 2023 р., «їх уже використовують закордонні бібліотеки, опрацьовуючи нові надходження» [1].

Національні бібліотеки використовують різні бібліотечні класифікації (УДК, Десяткову класифікацію М. Дьюї, LCC тощо) та предметні рубрики під час опрацювання надходжень, а також власну методику формування і деталізації розділів каталогу, внаслідок чого однакові розділи в електронних каталогах різних бібліотек відрізняються за структурою. Саме тому вивчення особливостей структурування інформації з історії України, досвіду формування тематичних масивів документів та представлення розділу «Історія України» на сайтах бібліотек є актуальним для обрання напрямів удосконалення інформаційно-пошукових бібліотечних систем і моделювання інформаційного забезпечення наукових досліджень з історії України.

Аналіз організації інформаційних ресурсів з історії України в електронних каталогах та задіяного навігаційного і пошукового інструментарію свідчить, що для здійснення повноцінного інтелектуального пошуку і керування ним користувачеві необхідно мати можливість перегляду бібліотечної ієрархії. Обрати необхідну рубрику для створення переліку бібліографічних записів документів можна, наприклад, за ієрархічною структурою, наданою тематичним навігатором НБУВ, за Десятковою класифікацією М. Дьюї у Німецькій національній бібліотеці, за переліком LCSH у Бібліотеці Конгресу США. Розділ статистичних даних Національної бібліотеки Естонії містить перелік основних рубрик УДК, за яким можна розпочати тематичний пошук. Варто зазначити, що фахівці бібліотек постійно актуалізують і деталізують структуру класифікації згідно зі змінами у структурі наукового знання: «високий рівень деталізації бібліотечної ієрархії, побудованої згідно з науковою класифікацією, і можливість перегляду її під час інтелектуального пошуку визначають якість пошукової системи бібліотеки як потужного засобу управління знаннями» [5, с. 62].

Також важливим є надання на сайтах бібліотек методичних і довідкових матеріалів, які допомагають під час процесів наукового опрацювання надходжень та інтелектуального пошуку. Зокрема, детально розроблені описи тематичних рубрик розглянутих бібліотек містять необхідні пояснення їхнього змісту і аспектів розкриття теми, що є необхідним, першою чергою, для класифікування документів. Крім того, інформаційно-пошукова система Німецької національної бібліотеки дає змогу перейти від описів власних рубрик до описів відповідних

предметних рубрик LCSH і RAMEAU, які застосовуються у Бібліотеці Конгресу США і Національній бібліотеці Франції. Описи рубрик тематичного навігатора НБУВ, зокрема, розділу «Історія України», оснащено необхідними методичними вказівками, посиланнями до пов'язаних рубрик, індексами та заголовками відповідних рубрик УДК. Зазначені зв'язки Рубрикатора НБУВ з УДК поглиблюють систему відповідності між класифікаціями та значно прискорюють опрацювання документів.

Безумовно, зазначення смислових зв'язків між поняттями різних між різними бібліотечними класифікаціями та переліками предметних рубрик створює особливий механізм інтелектуального пошуку, дозволяє «використовувати специфіку і переваги структури певної системи організації знань для групування матеріалів за темою, що досліджується <...> уможливує переформулювання запиту з однієї інформаційно-пошукової мови на іншу і продовження пошуку за обраною класифікацією» [3, с. 46].

Детально розроблені описи рубрик і використання системи відповідності між незалежними класифікаційними системами також обов'язково допоможуть користувачам орієнтуватися у величезних масивах накопиченої інформації, уточнювати запити та оптимізувати власну стратегію пошуку: «визначення взаємозв'язків між різними штучними інформаційно-пошуковими мовами, які є неузгодженими між собою системами тематичного опису знань, знаходження еквівалентності або значного співпадіння змісту певних рубрик оптимізує навігаційні і пошукові процеси, тобто значно підвищує ефективність використання фондів бібліотеки» [5, с. 68].

Здійснення ефективного і оперативного інтелектуального пошуку потребує забезпечення зв'язку класифікаційної структури з електронним каталогом бібліотеки та зазначення у бібліографічних записах документів класифікаційних індексів і тематичних рубрик, які створюють додаткові точки доступу до документа і дають змогу продовжувати пошук, змінювати його напрям. Так, тематичний навігатор НБУВ дозволяє за обраною рубрикою переходити до окремих переліків книжкових і періодичних видань, реферативної інформації, а Бібліотека Конгресу США дає змогу створювати бібліографічні переліки за власною класифікацією, власними предметними рубриками та Десятьковою класифікацією М. Дьюї.

Наукова новизна. Досліджено структуру розділу «Історія України» тематичного навігатора Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського і процес її деталізації з обов'язковим зазначенням в описах рубрик відповідних індексів Універсальної десятикової класифікації. Розглянуто формування масивів інформації з історії України відомими бібліотеками світу, порівняно можливості їхніх інформаційно-бібліотечних систем і застосованих засобів навігації та пошуку. З'ясовано важливість зазначення класифікаційних індексів і тематичних рубрик у бібліографічних записах документів, що зумовлює можливість обмеження пошуку певною тематичною галуззю і керування ним.

Висновки. Отже, провідні бібліотеки світу забезпечують наукові дослідження і освітні процеси з питань історії України, зокрема, з питань політичного і адміністративного устрою, державної влади, відносин з іншими країнами на різних етапах розвитку. Вони надають вільний доступ до широкого спектру відповідних джерел інформації, популяризують українську документну наукову і культурну спадщину та формують у читачів розуміння України як незалежної держави з багатою історією, власною неповторною культурою, талановитим

народом, видатними історичними діячами тощо. Як зазначено на сайті Бібліотеки Українського католицького університету, постійна і ретельна праця з розбудови розділу «Історія країни» є вкрай важливою. Вона спрямована на те, «щоб уся інформація, яка стосується історії України, її адміністративного устрою була висвітлена коректно, тим паче на ресурсі, який провідні бібліотеки світу використовують для опрацювання книг і яким для пошуку різного типу матеріалів користується різна аудиторія» [10].

Наукові бібліотеки світу постійно працюють над раціоналізацією організації масивів документованих знань з історії України. Вони, як правило, надають на своїх сайтах можливість переглядати бібліотечну ієрархію, використовувати ефективні засоби навігації та пошуку, забезпечують зв'язки класифікаційної структури з електронним каталогом бібліотеки, систему відповідності між незалежними класифікаціями та предметними рубриками, ретельно формують описи рубрик, що зумовлює оперативний доступ до інформаційних ресурсів з історії України та сприяє отриманню релевантних результатів тематичного пошуку. Поглиблення співпраці і культурного обміну між провідними науковими бібліотеками світу, активізація інтеграційних і комунікаційних процесів у бібліотечній сфері, використання інноваційних бібліотечних технологій, наполеглива праця з удосконалення інформаційно-пошукових систем і подальше розширення їхніх можливостей позитивно впливають на ефективність використання інформаційних ресурсів з історії України, сприяють розвитку бібліотечної справи у світі та гарантують якісно новий рівень обслуговування користувачів згідно з їхніми потребами.

Список бібліографічних покликань

1. Бібліотека УКУ ініціювала зміни до класифікації книг у Бібліотеці Конгресу США. URL: <https://ucu.edu.ua/news/vidstoyuyemo-suchasnu-istoriyu-ukrayiny-biblioteka-uku-initsiyuvala-zminy-do-klasyfikatsiyi-knyg-u-bibliotetsi-kongresu-ssha/>

2. Бібліотечні портали знань : колективна монографія / Лобузін К. В. та ін. ; відп. ред. К. В. Лобузін; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2022. 378 с.

3. Галицька С. В. Бібліотечні класифікації в інформаційно-пошукових системах: досвід бібліотек університетів Німеччини. *Бібліотечний вісник*. 2022. № 2. С. 70–83. DOI: <https://doi.org/10.15407/bv2022.02.070>

3. Галицька С. В. Відповідність між системами класифікацій в інформаційно-пошукових системах бібліотек. *Бібліотечний вісник*. 2023. № 1. С. 43–55. DOI: <https://doi.org/10.15407/bv2023.01.043>

5. Галицька С. В. Деталізація структури тематичного навігатора Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського на прикладі розділу «Охорона здоров'я. Медичні науки». *Бібліотечний вісник*. 2024. № 2. С. 59–71. DOI: <https://doi.org/10.15407/bv2024.02.059>

6. Збанацька О. М. Документна евристика в системі соціальних комунікацій: бібліотекознавчий аспект : дис. ... д-ра наук із соціаль. комунікацій : 27.00.03 «Книгознавство, бібліотекознавство, бібліографознавство» / НАН України, Нац. б-ка України імені В. І. Вернадського. Київ, 2019. 536 с. URL: http://nbuv.gov.ua/sites/default/files/disser/dif_19.pdf

7. Збанацька О. М. Дослідження інформаційно-пошукових мов у бібліотеках і архівах: методологічні основи. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2017. № 2. С. 12–20.

8. Збанацька О. М. Класифікаційні таблиці, рубрикатори, класифікатори як засоби створення пошукового образу документа. *Термінологія документознавства та суміжних галузей: збірник наукових праць*. Київ, 2014. Вип. 8. С. 142–148.

9. Радіо Свобода. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/ukrayina-biblioteka-konhresu-ssha/32865360.html>
10. Сайт Бібліотеки УКУ. URL: <https://center.ucu.edu.ua/biblioteka/>
11. Семантичні технології у науковій бібліотеці / Лобузін К. В. та ін. ; відп. ред. К. В. Лобузін; НАН України, Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського. Київ, 2019. 312 с.
12. Häusler Ines, Werr Naoka. Die Regensburger Verbundklassifikation (RVK). *Bibliotheks und Informationspraxis*. 2018. N 53. S. 127–164. DOI: <https://doi.org/10.1515/9783110299250-005>
13. Stürmane A., Eglīte E., Jankevica-Balode M. Subject Metadata Development for Digital Resources in Latvia. *Cataloging and classification quarterly*. 2014. № 1. P. 20–31.
14. Stummeyer S. Open Educational Resources im Hochschulbereich. Neue Aufgaben für Bibliotheken. *Digitale Medien*. 2019. URL: https://open-educational-resources.de/fp_materialien/open-educational-ressourcesim-hochschulbereich-neue-aufgaben-fr-bibliotheken/

References

1. Biblioteka UKU initsiiuvala zminy do klasyfikatsii knyh u Bibliotetsi Konhresu SSHA [The UCU Library initiated changes to the classification of books in the US Library of Congress]. Retrieved from <https://ucu.edu.ua/news/vidstoyuyemo-suchasnu-istoriyu-ukrayiny-biblioteka-uku-initsiyuvala-zminy-do-klasyfikatsiyi-knyg-u-bibliotetsi-kongresu-ssha/> [In Ukrainian].
2. Lobuzina, K. V. (Et al.). (2022). Bibliotichni portaly znan [Library knowledge portals]. Kyiv, Ukraine. [In Ukrainian].
3. Halytska, S. V. (2022). Bibliotichni klasyfikatsii v informatsiino-poshukovykh systemakh: dosvid bibliotek universytetiv Nimechchyny [Library classifications in information and search systems: the experience of German university libraries]. *Bibliotichni Visnyk*, 2, 70-83. DOI: <https://doi.org/10.15407/bv2022.02.070> [In Ukrainian].
4. Halytska, S. V. (2023). Vidpovidnist mizh systemamy klasyfikatsii v informatsiino-poshukovykh systemakh bibliotek [Correspondence between classification systems in information and search systems of libraries]. *Bibliotichni Visnyk*, 1, 43-55. DOI: <https://doi.org/10.15407/bv2023.01.043> [In Ukrainian].
5. Halytska, S. V. (2024). Detalizatsiia struktury tematychnoho navihatora Natsional'noyi biblioteki Ukrainy imeni V. I. Vernadskoho na prykladi rozdlu «Okhorona zdorovia. Medychni nauky» [Detailing the structure of the thematic navigator of the V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine: on the example on the section «Health Care. Medical Sciences»]. *Bibliotichni Visnyk*, 2, 59-71. DOI: <https://doi.org/10.15407/bv2024.02.059> [In Ukrainian].
6. Zbanatska, O. M. (2019). Dokumentna evrystyka v systemi sotsialnykh komunikatsii: bibliotekoznavchyi aspekt [Documentary heuristics in the system of social communications: Library Science aspect]. Kyiv, Ukraine. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/sites/default/files/disser/dis_19.pdf [In Ukrainian].
7. Zbanatska, O. M. (2017). Doslidzhennia informatsiino-poshukovykh mov u bibliotekakh i arkhivakh: metodolohichni osnovy [Research of information-search languages in libraries and archives: methodological foundations] *Library Science. Record Studies. Informatology*, 2, 12-20. [In Ukrainian].
8. Zbanatska, O. M. (2014). Klasyfikatsiini tablytsi, rubrykatory, klasyfikatory yak zasoby stvorennia poshukovoho obrazu dokumenta [Classification tables, headings, classifiers as a means of creating a searchable image of the document]. *Terminology of document science and related fields*, 8, 142-148. [In Ukrainian].
9. Radio Svoboda [Radio Svoboda]. Retrieved from <https://www.radiosvoboda.org/a/ukrayina-biblioteka-konhresu-ssha/32865360.html> [In Ukrainian].
10. Website of the UCU Library [Sayt Biblioteki UKU]. Retrieved from <https://center.ucu.edu.ua/biblioteka/> [In Ukrainian].

11. Lobuzina, K. V. (Etc.). (2019). *Semantychni tekhnolohii u naukovii bibliotetsi* [Semantic technologies in the scientific library]. Kyiv, Ukraine. [In Ukrainian]
12. Häusler, Ines, & Werr, Naoka. (2018). Die Regensburger Verbundklassifikation (RVK). *Bibliotheks und Informationspraxis*, 53, 127-164. DOI: <https://doi.org/10.1515/9783110299250-005> [In German].
13. Stürmane, A., & Eglīte, E., Jankevica-Balode, M. (2014). Subject Metadata Development for Digital Resources in Latvia. *Cataloging and classification quarterly*, 1, 20-31. [In English].
14. Stummeyer, Sabine (2019). Open Educational Resources im Hochschulbereich. Neue Aufgaben für Bibliotheken. Digitale Medien. Retrieved from https://open-educational-resources.de/fp_materialien/open-educational-ressourcesim-hochschulbereich-neue-aufgaben-fr-bibliotheken/ [In German].

Svitlana Halytska,

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7902-8580>,

Researcher,

Department of Integrated Processing of Documents,

V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine (Kyiv, Ukraine)

INFORMATION RESOURCES ON THE HISTORY OF UKRAINE

ON THE WEBSITES ON THE WORLD'S LEADING LIBRARIES:

RESEARCH ON THE FORMATION OF SECTIONS OF ELECTRONIC CATALOGS

The purpose of the study is analysis of the organization of information resources on the history of Ukraine and the presentation of the corresponding section on the websites of the V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine and the leading scientific libraries of the world for the implementation of a multi-faceted thematic search. **The research methodology** is based on the use of general scientific and special research methods (generalization, systematic, classification, descriptive). **Scientific novelty.** The structure of the «History of Ukraine» section of the thematic navigator of the V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine and the process of its detailing with the obligatory indication in the descriptions of the headings of the corresponding indexes of the Universal Decimal Classification were studied. The formation of massifs of information on the history of Ukraine by well-known libraries of the world was considered, the capabilities of their information and library systems and the applied means of navigation and search were compared. The importance of specifying classification indexes and thematic headings in the bibliographic records of documents has been clarified, which makes it possible to limit the search to a certain thematic branch and manage it. **Conclusions.** The leading scientific libraries of the world, in particular, the V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine, support scientific research and educational processes on the history of Ukraine, provide free access to a wide range of information sources, and popularize Ukrainian documentary scientific and cultural heritage. They provide effective use of huge arrays of accumulated information resources with the help of a rational organization of electronic catalogs, the possibility of using the library hierarchy in the search process, presenting on the sites all materials and additional information necessary for processing receipts and conducting an effective intellectual search of sources from the history of Ukraine.

Keywords: history of Ukraine, electronic catalog, information search system, thematic search, scientific libraries of the world.

V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine

3 Holosiivskyi ave., Kyiv, 030039, Ukraine

e-mail: galizkaya@nbuv.gov.ua

Стаття надійшла до редакції 8.01.2025 р.